Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

TyV@eduskunta.fi

Vastine työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle hallituksen esityksestä laiksi säteilylain 75 §:n muuttamisesta (HE 76/2023 vp)

Viitaten työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle toimitettuihin lausuntoihin sosiaali- ja terveysministeriö toteaa seuraavaa:

Vastuu umpilähteestä

Puolustusministeriön työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle antamassaan lausunnossa esitetyn näkemyksen mukaan hallituksen esityksen perustelut, jotka koskevat 40 vuotta ylittäneiden umpilähteiden jatkokäytöstä aiheutuvan riskin vastuita vaatisivat tarkennusta jäännösriskin kantamisesta.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että säteilylain 22 §:n mukaan toiminnanharjoittaja vastaa toiminnan säteilyturvallisuudesta eikä tätä vastuuta voida siirtää toiselle. Ensisijainen vastuu on voimassa olevan lain perusteella yksiselitteinen. Ensisijaista vastuuta täydentää säteilylain 54-55 §:t, joissa on säädetty toiminnanharjoittajan velvollisuudesta asettaa vakuus radioaktiivisten jätteiden vaarattomiksi tekemisestä ja mahdollisista ympäristön puhdistustoimenpiteistä aiheutuvien kustannusten suorittamisen varmistamiseksi.

Toiminnanharjoittaja vastaa kaikissa tilanteissa yli 40-vuotiaan umpilähteen turvallisuudesta, myös silloin, kun se on saanut luvan umpilähteen käytön jatkamiselle. Lupamenettelyssä lupaviranomaisena toimiva Säteilyturvakeskus valvoo, että toiminnanharjoittaja täyttää lain asettamat edellytykset toiminnalle.

Lisäajan myöntämisen edellytykset

Lausunnossaan puolustusministeriö pitää tärkeänä, että lain tasolla säädettäisiin siitä, että luvan myöntänyt ja käyttöä valvova valvontaviranomainen on tehnyt umpilähteen käytön jatkamista koskevan perusteellisen riskiarvion ja hyväksyy jatkokäytöstä aiheutuvan jäännösriskin.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että hallituksen esityksessä (s. 9) todetaan seuraavasti: *Pykälään ei ole otettu mainintaa riskiarviosta, koska umpilähteen käytön jatkamisen edellytysten arviointi sisältää viranomaisen tekemää riskinarviota. Umpilähteen käytön jatkaminen voidaan*

sallia vain, jos sekä yleiset turvallisuuslupaa koskevat ehdot (48 §) että nyt ehdotettavat lisäajan myöntämistä koskevat ehdot (75 §) täyttyisivät.

Sosiaali- ja terveysministeriö tarkentaa vielä, että kaikkien turvallisuusluvan haltijoiden on täytettävä säteilylain 48 §:ssä säädetyt vaatimukset. Kyseisen pykälän mukaan *turvallisuuslupa myönnetään, jos:*

1) säteilytoiminta on oikeutus-, optimointi- ja yksilönsuojaperiaatteen mukaista;

2) säteilytoimintaa varten on laadittu 26 §:ssä tarkoitettu turvallisuusarvio;

3) toimintaa voidaan harjoittaa turvallisesti;

4) toiminnanharjoittajalla on oikeus harjoittaa elinkeinoa Suomessa.

Säteilylain 26 §:ssä on säädetty kattavasti turvallisuusarvion sisällöstä. Pykälän mukaan *turvallisuuslupaa edellyttävässä toiminnassa toiminnanharjoittajan on tehtävä säteilytoiminnan turvallisuusarvio, jossa:*

1) tunnistetaan, miten toiminnasta voi aiheutua säteilyaltistusta ottaen huomioon mahdolliset säteilyturvallisuuspoikkeamat;

2) arvioidaan toiminnasta aiheutuva työperäisen, väestön ja lääketieteellisen altistuksen suuruus sekä potentiaalisen altistuksen todennäköisyys ja suuruus;

3) esitetään toimet säteilyturvallisuuden varmistamiseksi ja säteilysuojelun optimoimiseksi;

4) esitetään toimet tunnistettujen säteilyturvallisuuspoikkeamien ennaltaehkäisemiseksi sekä niihin varautumiseksi;

5) esitetään säteilytoimintoja koskevat luokitukset.

Turvallisuusarvio on laadittava kirjallisesti ja se on pidettävä ajan tasalla.

Säteilyturvakeskus vahvistaa turvallisuusarvion osana turvallisuusluvan myöntämistä tai erikseen.

Säteilyturvakeskus antaa tarkemmat määräykset turvallisuusarvion sisällöstä ja laatimisesta.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että säteilylain voimassa olevien säännösten mukaisesti toiminnanharjoittajan vastuulla on tehdä turvallisuusarvio toiminnastaan. Säteilyturvakeskuksen tehtävänä on puolestaan arvioida, että se on riittävän kattavasti tehty. Pykälässä on myös säädetty velvoitteesta pitää turvallisuusarvio ajan tasalla. Erityisesti silloin, kun toiminnanharjoittaja hakee lupamuutosta umpilähteen käytön jatkamiseksi, on tärkeää, että toiminnanharjoittaja on tarpeen mukaan päivittänyt turvallisuusarvionsa.

Koska jo voimassa olevan sääntelyn perusteella luvan myöntämisen edellytyksenä on tehty turvallisuusarvio, sosiaali- ja terveysministeriö ei pidä tarkoituksenmukaisena säätää erillisestä riskiarviosta. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö pitää tärkeänä sitä, että nimenomaan

toiminnanharjoittajan velvollisuutena on tehdä turvallisuusarvio, jonka sisällön Säteilyturvakeskus puolestaan arvioi.

Jatkokäyttöluvan pituus

Puolustusministeriön työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle antamassaan lausunnossa esitetyn näkemyksen mukaan harkinnanvarainen jatkolupa tulisi voida myöntää vain enintään vuodeksi kerrallaan huomioiden yli-ikäisten umpilähteiden käytöstä johtuvien riskien minimointi ja turvallisuuden toteutuminen umpilähteiden suunnitelluissa käyttöpaikoissa ja yleisemminkin.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että viiden vuoden maksimiaikaan on päädytty siksi, että umpilähteitä on erilaisia ja niiden käyttöolosuhteet vaihtelevat. Osa umpilähteistä voivat olla ominaisuuksiltaan tai kunnoltaan sellaisia, ettei niiden käytöstä voida katsoa aiheutuvan merkittävää riskiä eikä niiden kunnon voida olettaa heikkenevän muutaman vuoden sisällä. Esimerkiksi laboratoriokäytössä olevat lähteet ovat usein hyvässä kunnossa vanhanakin. Toisaalta esimerkiksi Co-60 radionuklidi on lähteissä usein kiinteänä metallina, jolloin siihen ei liity riskiä kontaminaation leviämisestä. Tällaisissa tilanteissa ei olisi tarkoituksenmukaista, että toiminnanharjoittajan tulisi hakea joka vuosi uudelleen lupaa. Ehdoton vuoden maksimiaika aiheuttaisi ylimääräistä hallinnollista taakkaa toiminnanharjoittajille.

Edelleen sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että hallituksen esityksessä on painotettu lisäajan pituuden tapauskohtaisuutta. Lisäaikaa ei siis myönnettäisi automaattisesti viideksi vuodeksi, vaan Säteilyturvakeskus arvioisi lisäajan pituuden. On myös syytä huomioida, että lisäajan myöntämisen edellytykset ovat tiukat ja lisäaika voitaisiin myöntää vain, mikäli turvallisesta käytöstä on varmistuttu. Tämä tarkoittaa sitä, että umpilähteen tulee olla hyvässä kunnossa eikä lisäaikaa voida myöntää ollenkaan, jos herää epäilyjä siitä, että umpilähde voisi rikkoutua esimerkiksi tulevan vuoden aikana.

Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö pitää huomionarvoisena sitä, että säteilylain perusteella tarpeetonta radioaktiivista jätettä tulisi välttää. Mikäli umpilähteet poistettaisiin käytöstä esimerkiksi joidenkin valmistajien suositteleman 10-15 vuoden kuluttua umpilähteen vaatimuksenmukaisuuden osoittamisesta, nousisi radioaktiivisen jätteen määrä tarpeettomasti. Näin ollen umpilähteiden käyttöiän rajaaminen tarpeettoman lyhyeksi ei olisi säteilylain 5 §:n oikeutusperiaatteen ja 6 §:n optimointiperiaatteiden mukaista.

Voimaantulosäännös

Oikeusministeriö on lausunnossaan nostanut esille, että lain voimaantulosäännöksen viimeisen virkkeen sanamuoto on eriävä lakiehdotuksen ja liitteenä olevan rinnakkaistekstin välillä.

Hallituksen esitykseen on rinnakkaistekstiin jäänyt virhe, joka tulisi korjata. Oikea muotoilu on seuraava: *Umpilähteen käytön jatkamista koskevassa päätöksenteossa on otettava huomioon, mitä mainitussa momentissa säädetään luvan voimassaoloajasta ja erityisistä edellytyksistä.*